

HÄRMED ÖVERSÄNDER JAG
MIN VARSATS OM LÖVESTADS
KAZKA OCH TACWAN SAM-
TIDIGT FÖR HJÄLLEN OCH
HANDLINGARNA JAG FICK
LÄNA.

JAG HOPPAR ATT VARSATSEN
KAN VARA TILL NÅGON
GLÄDJE!

VÄNLIGEN

Bye Tommy

En kort presentation av den gamla
och den nya kyrkan i Lövestad.

Tar man vägen till Sjöbo och sedan till Tolånga och Eggerstad över Tolångaån, kommer man till Lövestad.

Namnet Lövestad är härlett ur ett namn, som 1367 skrevs Løthestath där Løthe var genitiv ur ett forntida mansnamn och statha plural för ställe eller gård, alltså Løthes gård.

Lövestad ligger öster i Färs (genitiv av ett personnamn, fogden Här el Fär) härad, tillhör Lunds stift och Färs kontrakt.

På den plats, där professor Carl Georg Brunius lät uppföra en kyrka 1856 efter sina ritningar av den 25 september 1847, låg en äldre romansk kyrka från slutet av 1100-talet. (Omöjligt är det inte, att det funnits en äldre av trä innan). Den revs ner till grunden år 1855 efter att ha sålts på auktion för 2.955 riksdaler på villkor, "att köparen skulle före den första april 1855 ha bortfört den, så att icke något hinder för nybyggnaden därav förfinnes". Köparen var förvaltaren på Kronvalls gårdar på orten. Stenen användes förmodligen till privata byggnader.

Hur såg denna äldre 1100-tals-kyrka ut?

Konsthistorikern och arkitekten Brunius beskrivning av den är tyvärr mycket kortfattad. Brunius nämner, att den var mycket sm och trång. Fastän utvidgad på längden, var den enligt hans mening alldeles otillräcklig och i så dåligt skick, att det var lönlöst, att söka bevara den. Vidare nämner han, att där fanns rundbetäckta dörröppningar med vågräta fält. En av de fem gördelbågarna var vidare i spetsbågestil. (Detta härstammade förmodligen från kyrkans utbyggnad vid reformationstiden). Han nämner också, att originalkyrkan från 1100-talet fått fyra tillbyggnader i senare tider. Av Brunius beskrivning framgår också, att den ursprungliga kyrkan i Lövestad varit ganska lik den inte fullt så ombyggda i Fågeltofta. Dessa var kanske ursprungligen lika stora.

Läremot finns en mera fyllig beskrivning av kyrkan från 1830, möjligen nedtecknad av den dåvarande kyrkoherden i Lövestad, Gustav Kjellman.

Genom Kjellmans beskrivning får man en föreställning om hur kyrkan såg ut i sin sista period. Kyrkan hade nämligen genom alla tider blivit påbyggd och utvidgad.

"Lövestads kyrka är omgiven av en stor kyrkogård, omkring vilken är uppförd en stenvägg, betäckt med flintsten och försedd med tvänne portar, den ena från öster, den andra från väster", Lönjars beskrivningen och fortsätter:

"Kyrkan har fordom varit ett kapell, kallat Sita Anna (alltså helgat åt jungfru Marias moder Anna. Kanske fanns en skulptur eller målad bild i kyrkan av Anna självträdje, dvs Anna med Maria i sitt knä, som bär Jesusbarnet i sitt), och uppfört 1400 (se följande not). Detta utgjorde då blott mellersta delen av den nuvarande (1830) kyrkan, men som församlingen tid efter annan tilltagit, har hon (kyrkan) blivit förstörad genom tillbyggnader, dels vid reformationstiden och dels vid 1590-talet".

(Not: Angående Kjellmans uppgifter, att kyrkan skulle vara byggd 1400, alltså mer än tvåhundra år senare än de andra kyrkorna i denna bygd, finns tvivel.

Även Brunius betvivlar detta. "Eftersom", skriver han, "den äldsta delen är uppförd i rundbågestil, måste den också stamma från 1100- eller 1200-talen, trots att en sägen förmäler, att "ett kapell 1400 blivit i denna skogsbygd uppfört".

Denna äldre datering bekräftas också i ett fynd, som gjordes 1956, då man restaurerade golvet i Brunius kyrka och fann stenkistor med lämningar av den typ, som var vanlig på 1100-talet. En av dessa kistor hade en sån märkelig form, att man kan misstänka, att den döde levde i brytningstiden mellan hedendom och kristendom. Om en annan, som fanns i den äldsta kyrkans nordvästra hörn vid grundmurarna, skriver utgrävningens ledare, landsantikvarie Harald Olsson: "Det förefaller inte osannolikt, att man med denna placering av kistan velat markera, att den, som erhållit gravläggningssplatsen, haft särskild betydelse för tillkomsten av socknens romanska stenkyrka". Kanske den dåvarande prästen, eller en herremän, som donerat mark? Kistorna lades efter uppmätningen och fotograferingar tillbaka under golvet, där de hittades i nuvarande kyrkans långskepp, strax nedanför korsmitten. (I golvet finns markeringar av hur de ligger).

Ater till Kjellmans beskrivning:

"Hon (kyrkan) befinnes hava brutet tak (mansardtak), vars övre avdelning är täckt med koppar och dess undre med tegel. Hon är överallt lika bred, dess båda gavlar är tvära. Å södra sidan finns ett med tegel täckt vapenhus, genom vilket ingången går till kyrkan, och finns dessutom en annan ingång mitt för altaret. Kyrkans längd är inom murarna 45 alnar och dess bredd 9 alnar. (En aln 60 cm, alltså 27 x 5,4 m. Bredden av kyrkan i Lövestad kan man räkna sig till, då det av äldre bänklängdstal framgår, att den haft omkring 30 bänkar på var sida om mittgången. Kombinerar man detta med siffran 240 sittplatser framgår det, att varje bänk haft plats till högst fyra personer. Bänkarna tillkom dock senare, för det var vanligt, att menigheten stod hela predikan, endast de förnåma hade sittmöjligheter).

Den nuvarande kyrkan är, bortsett från sakristia, korsarmar och vapenhus, 28 x 8,5 m.

Tydligt är alltså, att den gamla kyrkan varit mycket långsmal efter alla sina förlängningar.

Med tiden blev kyrkan rikare utsmyckad; mot medeltidens slut slog man, som vanligt var valv, som kanske bemålades.

Kyrkan upplystes av sex järngallerförsedda fönster, fyra på den södra sidan och två på den norra.

Genom kyrkan gick en två alnar (120 cm) bred gång, belagd med tegelsten. Under stolarna, som fanns på ömse sidor om denna gång, var golvet brädbelagt. På högra sidan om gången fanns 29 stolar och på den vänstra 32. De var alla pärlfärgade med små dörrar, vars speglar var marmorerade och omgivna av blå lister. De två herrskapsstolarna längst fram i kyrkan hade två dörrar med utskurna vapen samt nämnerna Lars Urne 1595 och Edel^c Bing 1595.

Taket utgjordes av fem stora valv med gördelbågar (transversalbågar) och pilastrar.

Altaret var fyrkantigt och murat av sten. På altaret låg en stenskiva, som förmodligen är den samma, som man fann på kyrkogården 1950 och som nu utgör altare i bårhuset. På skivans mitt är en

fördjupning, som ganska säkert varit relikgömma.

Altaruppsatsen verkar ha varit väldigt utsmyckad, att döma av Kjellmans beskrivning:

"Altartavlan sträcker sig ända upp till valvet och är överallt beprydd med bildhuggeriarbeten. Dess fot utgöres av en hög, väl arbetad och långt fram över altardisken gående gesims, på vars underkant stå "smaken och sen, hur ljuvlig herren är". (Psalt. 34:9). På vardera av dess ändar står tvenne långa, marmorerade pelare, under vilka fannas tvenne tavlor med förgyllda kanter. På den ena av dem finns i upphöjt träarbete en uppslagen bok, vilande på en grönmålad kvist. I boken står: "De rättfärdiga skola blomstra såsom löv". (Ordspråksboken II:28). På den andra pelaren finne ett förgyllt kors.

Emellan dessa pelare, invid väggen är en med förgyllda ramar omgiven målning på duk. Denna målning föreställer nattvardens instiftelse. Över målningen sitter tvenne kerubinshuvuden med utsträckta, väl förgyllda vingar. På var sin sida om den nämnda målningen stå symboler för lagen och evangelium. Pelarna uppbär en bred, marmorerad gesims, på vars ena ände står en skulptur av evangelisten Markus, på den andra Lukas, och på en mindre gesims står Matteus och Johannes, alla försedda med sina insignier. (Respektive lejon, oxe, ängel, örn). Mellan Matteus och Johannes befinnes ett allseende öga och en triangel, från vilka utbryta flera strålar. På vardera sidan om altartavlan sitta tvenne vapen, omgivna av en myckenhet ymnigt förgyllda sirater i bildhuggeriarbete". Altarskranket var av trä, fyrkantigt och marmorerat. På högra sidan var en stol anbragd åt klockaren, som därifrån ledde sången, enär ingen orgel fanns. På vänstra sidan fanns även en stol, som ersatte bristen av sakristia.

(Förmodligen såldes dessa altarprydnader tillsammans med de övriga inventarierna vid auktionen 1855. Två små kvinnliga trästatyer, som för närvarande står på den nuvarande kyrkans altare, kan ha ingått i denna altaruppsats, trots att de ej omnämnes av Kjellman). Dopfunten och predikstolen fick även sin beskrivning. Dopfunten, som förmodligen kom till kyrkan vid slutet av 1100-talet, är av sandsten. Foten till den är förlorad. Funten tillhör den s.k. Blentarpsgruppen, som till största delen finns i södra

Skåne, nu i Nordiska museet i Stockholm. Tennfatet, som fanns i skålen, skänktes 1613 och finns fortfarande kvar i kyrkan på en gjord dopfunt, som höggs och skänktes 1932.

Predikstolen, som var uppsatt mitt på södra väggen, var väl arbetad, skriver Kjellman, blåmålad och beprydd med en myckenhet bildhuggeriarbeten. Till formen var den sexkantig. På framsidan av den fanns fem dels målade, dels förgyllda bilder.

Ovanpå predikstolen stod ett tinglas (som prästen använde för beräkning av predikans längd).

Baldakinen ovan predikstolen var blåmålad. Under baldakinen hängde en förgylld duva. En medaljong, som fanns på baldakinen, ledde till att predikstolen renoverades 1769.

En läktare fanns i västra änden av kyrkan, som upptog hela dess bredd och hade sex bänkrader samt sträckte sig utmed norra muren framöver elva rader till. Den vilade på två blåmålade pelare. Framsidan var utsirad med förgyllt bildhuggeriarbete och en myckenhet kerubinshuvuden samt fem vapen.

Mittför predikstolen hängde en stor ljuskrona av malm, vilken bar följande inskription: "Denna krona är förärad till Lövestads kyrka av pastor Loci (ortens pastor) Christopher Brock och dess hustru Anna Uppenbrock och deras trenne söner G.B.- H.P.- P.B. anno 1727." Ljuskronan finns ännu kvar långt nere i långkyrkan.

Den gamla kyrkan saknade torn, varför klockorna hängde i en klockstapel. Kjellman skriver:

"En trästapel finns i brist av torn, uppförd väster om kyrkan. Den är på alla sidor beklädd med brädor. Tvenne stora klockor finns där upphängda."

Dessa hänger nu i Brunius kyrkas torn, den ena från 1481, gjord av Nicolas Petri, den andra från 1790 av M.F. Kiellström.

Efter Kjellmans beskrivning av byggnaden följer en förteckning över kyrkans lösa inventarier. Många är nu försvunna.

Den gamla kyrkan i Lövestad låg på stort sett samma plats, som den nuvarande, möjligen mera åt öster.

Med det brutna taket och sin långsmala form gav den säkert ett ganska markerat intryck.

Inuti var den förmodligen ganska mörk. (Den framåtskjutande läktaren måste ha skytt avsevärt).

Till skillnad från den nya kyrkan var den gamla överfull med utsirningar, och den blå färgen tycks i alla fall i den sista perioden ha dominerat tillsammans med förgyllningen.

Man bör kanske inte ur praktisk synpunkt döma rivningen av den gamla kyrkan för hårt.

Den befann sig verkligen i dåligt skick, och en reparation av den hade blivit mycket dyr.

Som konsthistoriker borde Brunius kanske ha intresserat sig mer för den gamla kyrkan och åtminstone låtit göra en uppmätning av den. I Brunius bok "Skånes konsthistoria för medeltiden" (1850) finns ej Lövestads kyrka nämnd.

Kyrkan var onekligen mycket trång. Ca. 240 sittplatser och ett besökarantal, som ofta översteg 500 personer.

Den dåvarande (1840) prästen Quiding skriver: "Stollarna måste även fyllas med stående, vilka förorsakade buller, då de skulle skiftas om att sitta".

Därtill kom att man trodde, att befolkningen skulle öka. (Att det motsatta inträffade, kunde ingen förutse då). Vid flera tillfälle i de gamla kyrkoprotokollen nämns folkökningen som anledning till ny kyrka.

Innan kyrkan revs, hölls en auktion på dess inventarier (1855), och "hela härligheten spreds som agnar för vinden". (Ystads Allehanda).

Ett par lejonhuvuden av trä med örringar (senare ditsatta) i käftan hör dock till det bevarade. Det ena huvudet är grovt byggt, det andra är något spensligare och mer uppriktat.

Vid rivningen av den gamla kyrkan hämnade dessa båda huvuden i en av socknens storgårdar (Heingetorp). Vid ägarens död åter-skänktes de till kyrkan. (Man kan undra, hur många övriga föremål det ligger på oröjda gårdevindar i trakten. Varför inte en efterlysning i församlingsbladet?)

Carl Georg Brunius levde mellan 1792 och 1869. Han var universitetslärare och arkitekt, samt Tegnér's efterträdare som professor i grekiska i Lund. (Inte bara Lövestad har fått känna av Brunius. Även Lunds domkyrka mellan 1833-59 samt ett 40-tal andra skånska kyrkor och ett flertal herresäten).

Brunius ritade alltså den nya kyrkan i Lövestad.

Den 25 september 1847 godkändes av sockenstämman hans ritningar till den nya kyrkan. En mängd missöden och bråk präglar den gamla kyrkans rivning och den nyas byggnad.

Redan år 1812 hade general Platen väckt förslag om byggandet av en ny kyrka i Lövestad. Pastoratets kyrkoherde vid 1840-talet var J.N. Quiding. Han skrev anteckningar om kyrkobygget i Lövestad. Här följer några utdrag:

"Ritningarna till Lövestads nya kyrka av Brunius hade fastställts av Kungl. Maj:t den 28.12.1847 (i runt tal tre månader efter B ritat den), men församlingen visade inget intresse för att sätta igång med bygget. 1853 (sex år efter) fick byggmästare Cederholm i Ystad uppdraget, och kontraktet blev av länsstyrelsen och biskopsämbetet godkänt den 7.2.1853.

Kostnadsförslaget blev en summa på 11.593 kr.. Kalkylerna gällde då emellertid en arbetarlön på 30 shilling dagligen, vilket senare fick höjas.

Under hela tiden rivningen pågick var det ständiga skärmytslingar mellan pastor och byggmästare.

"Genast vid arbetets början visade det sig, att man inte ville rätta sig efter pastorns tillsägelser", klagade Quiding.

Vidare märkte kyrkoherden snart, att diciplinen hos arbetarna lämnade mycket övrigt att önska.

Arbetsstyrkan var sammanrafsad från en mängd håll och bestod av alla sorters människor. Några hade varit ertappade för stöld och andra var alkoholister. Alkoholbegäret och dess tillfredsställande var också skuld till att arbetsintensiteten var mycket ojämn. Under måndagarna var arbetsstyrkan betydligt decimerad.

Vid sockenstämman den 27 augusti 1855 förklarades, att det var alldeles omöjligt att få kyrkan färdig i rätt tid, om inte församlingen själv ville åtaga sig att skaffa folk. Entreprenören blev nu snart skild från arbetet.

Quiding anmärker, att "entreprenören tillät arbetspersonalen att beledsaga hans avfärd med hurrarop och skott".

Pastor Quiding blev gång på gång utsatt för trakasserier. Han

tröttnade på detta och ville bli helt fränkopplad kyrkobygget. Den na begäran avsågs, enär "det icke var sannolikt, att en annan lättare skulle kunna bringa konungens vilja i verkställighet". Myndigheterna hade utsett professor Brunius till inspektör. Men denne verkade inte nämnvärt intresserad av det hela, för han gjorde sig ingen brådska med att komma till Lövestad. Quiding hade flera gånger anhållit Brunius om inspektion, och den 17 maj 1856 kom han äntligen.

Det tog två år att uppföra den nya kyrkan. (Hösten 1854-1856, invigd den första advent 1856).

Den byggdes av vitputsad gråsten och efterbildade romansk stil. 700 sittplatser fanns, och senare installerades elljus och elvärme. Kyrkan renoverades under prosten Wigens ledning och domkyrkoarkitekten Wohlin. (1920) Vid denna tidpunkt förbättrades golvet. En äldre orgel från 1880-talet ombyggdes 1932 av A. Mårtensson. Det mest utmärkande för Lövestads nuvarande kyrka är det platta innertaket, kasseterat enligt tidigt basilikemönster.

Vid restaureringen omkring 1955 under bl.a. kyrkoherde G. Hemmingsson förbättrades golvet igen och då, som nämnts ovan, fann man de gamla 1100-talskistorna. De ursprungliga Bruniusritningarna från 1847 plockades fram igen, och man upptäckte att byggmästaren under låtit att följa dem exakt. Nu följde man dem och höjde koret över lång och tvärskeppens golv.

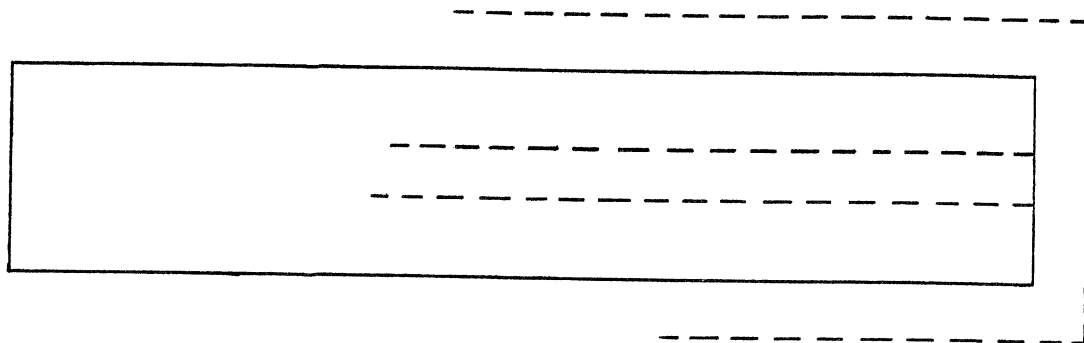
Samtidigt lät man en fullständig ommålning genomföras, och färgen fick en varmare, ljusare ton.

Vid uppbyggnaden av golvet fann man även rester av den gamla medeltidskyrkan. Kyrkan nyinvigdes 1958.

Nuvarande kyrkoherde är Hugo Mårtensson. Kyrkan är hög och ljus, enkel i utsmyckning och ren i sina linjer. I koret står en replik av Thorvaldsens Kristus.

"Nu för tiden", säger kyrkoherde Mårtensson, "hade den gamla kyrkan kommit väl till pass p.g.a. sin litenhet och närkontakt med personerna, som lyssnar på predikan". Brunius kyrka är mycket för stor för de 50-tal personer, som samlas var söndag. Fler är det givetvis vid de stora högtiderna, men inte så många, att de inte fått plats i den gamla kyrkan.

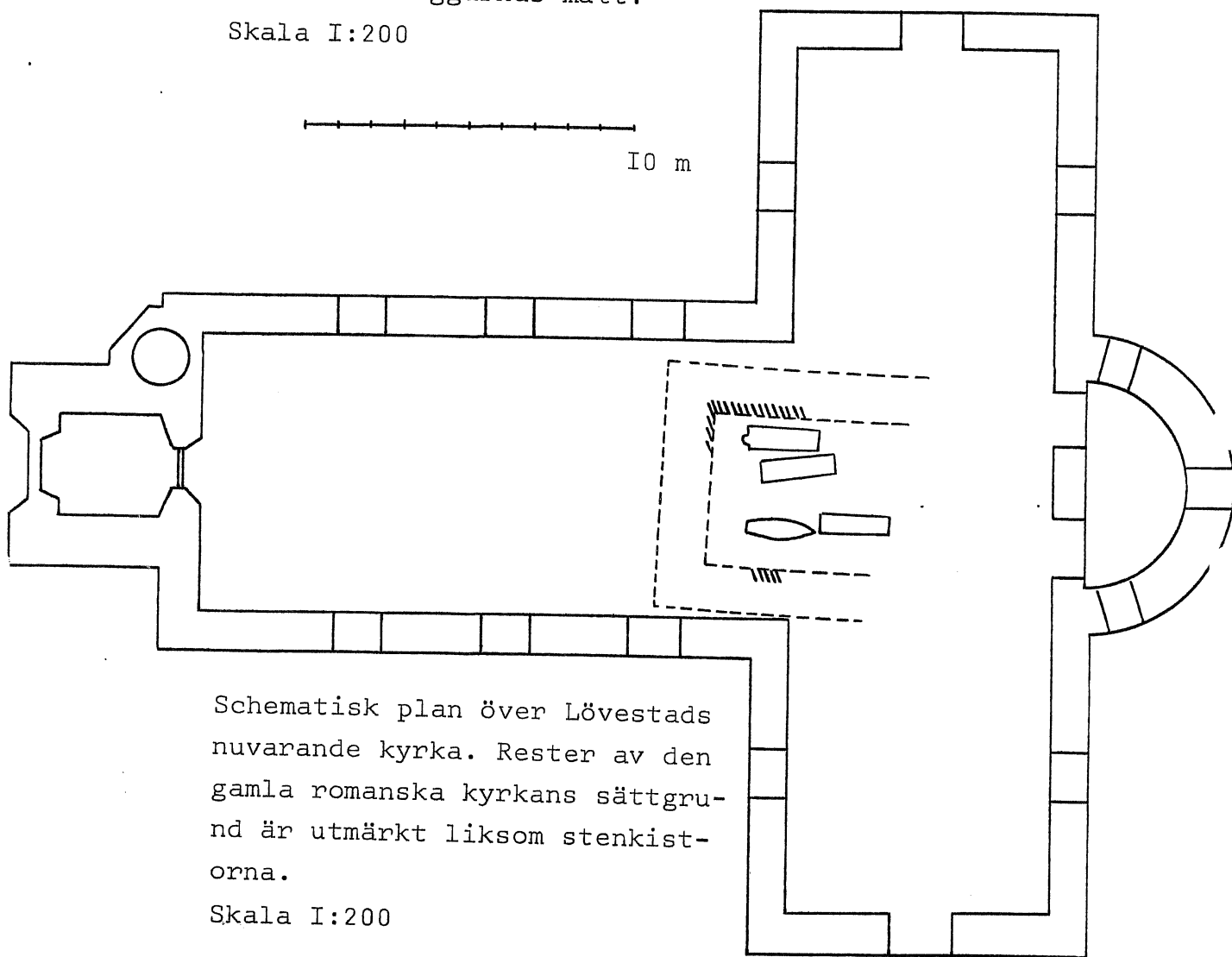
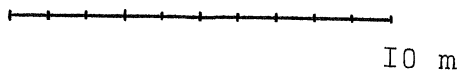
P L A N E R

Schematisk plan av Lövestads gamla kyrka
enligt Kjellmans anteckningar.

OBS. Innerväggarnas mått.

Skala I:200

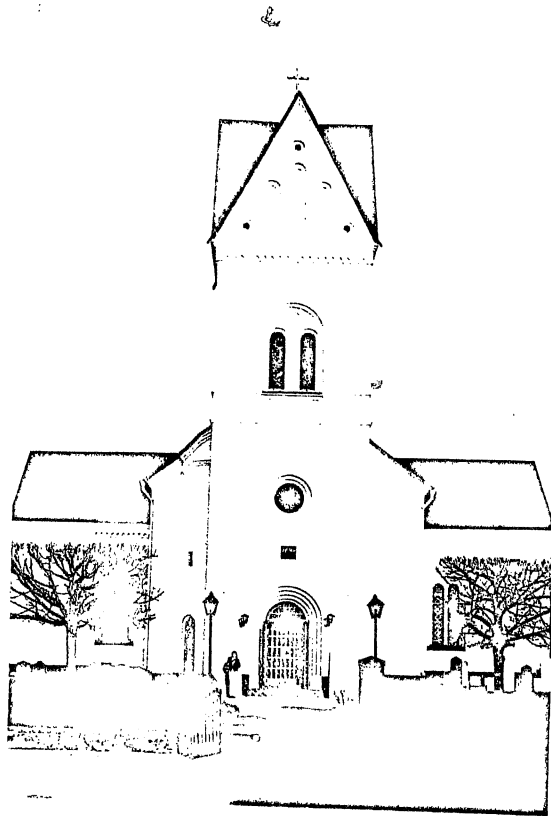

Schematisk plan över Lövestads
nuvarande kyrka. Rester av den
gamla romanska kyrkans sättgru-
nd är utmärkt liksom stenkist-
orna.

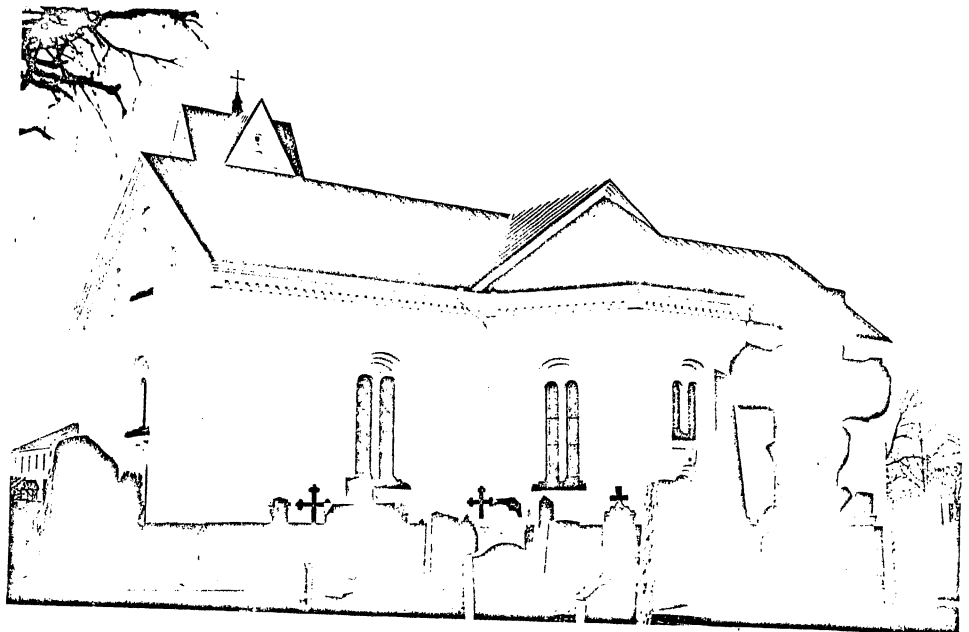
Skala I:200

B.T.

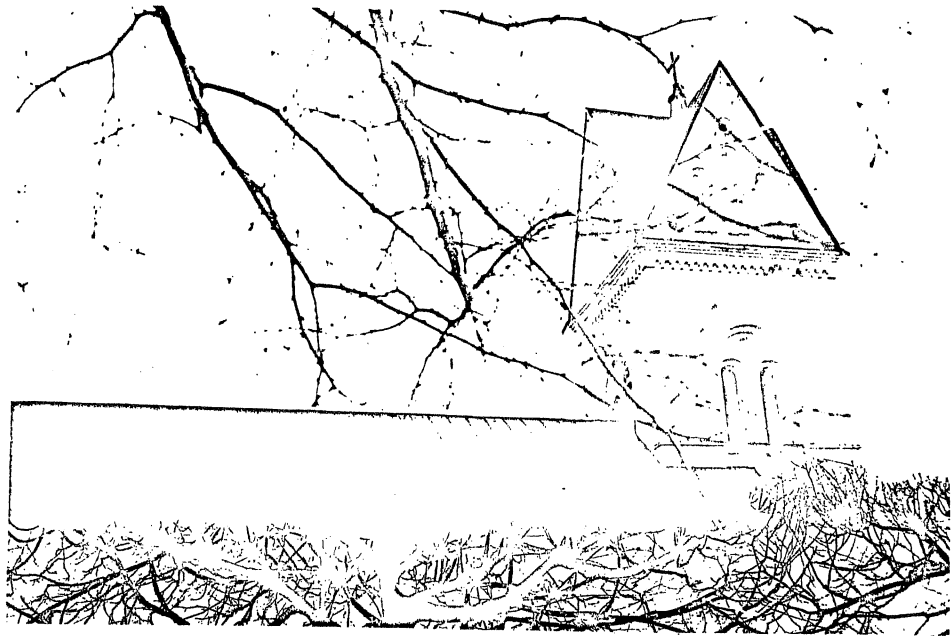
B I L D E R

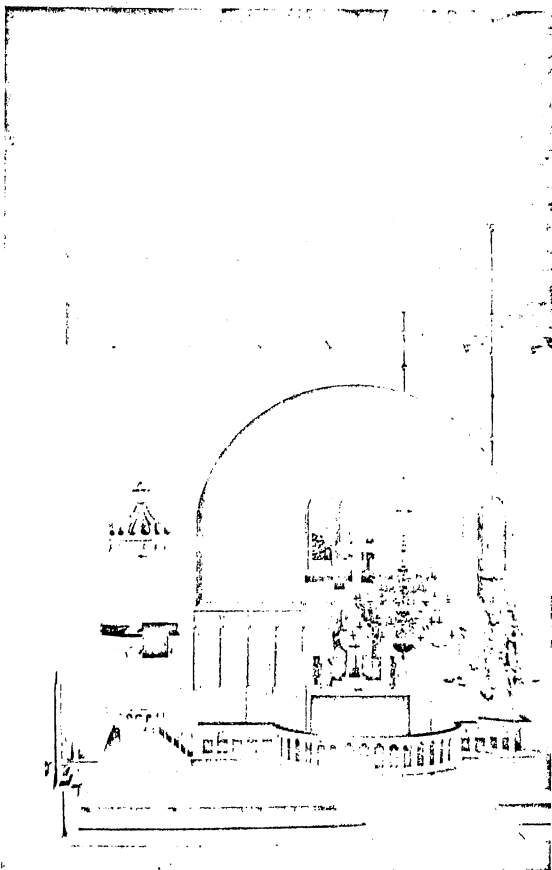
Brunius västfasad.

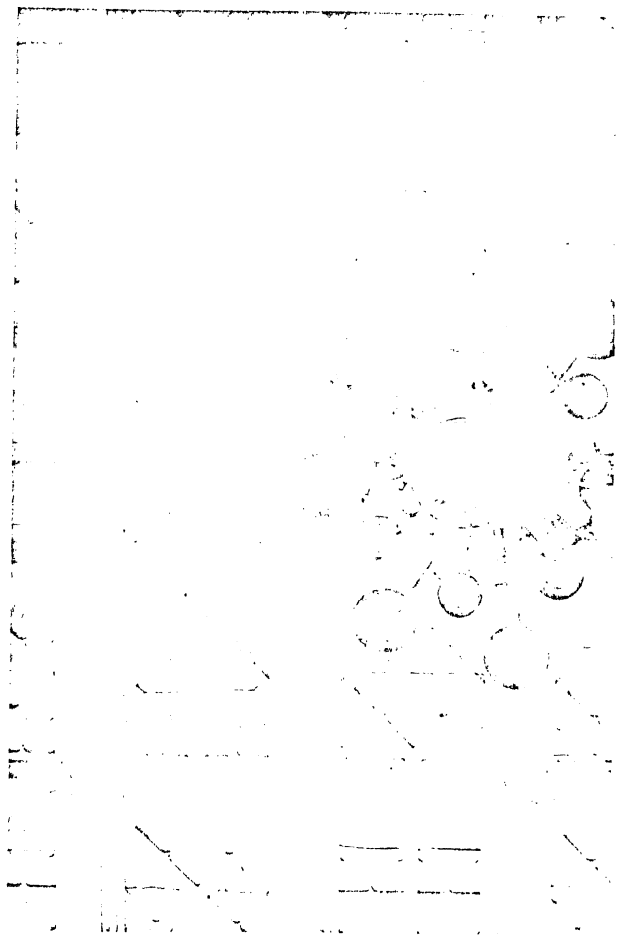
Tvårskeppet från öster.

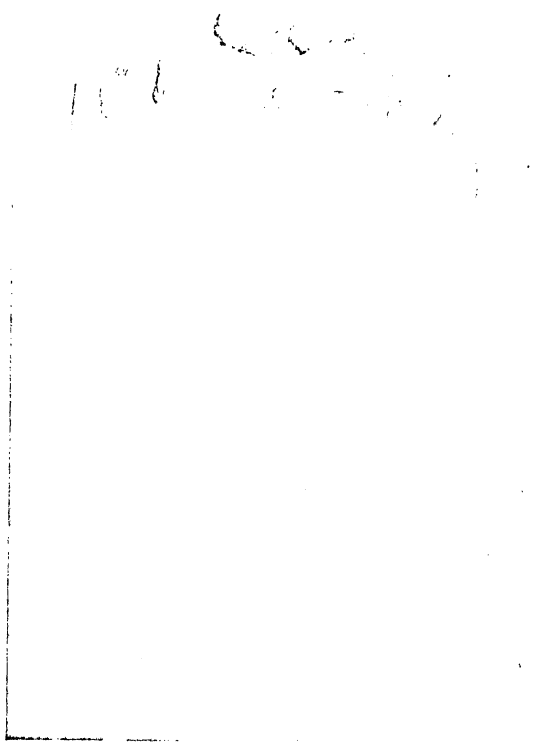
Kyrkan från norr.

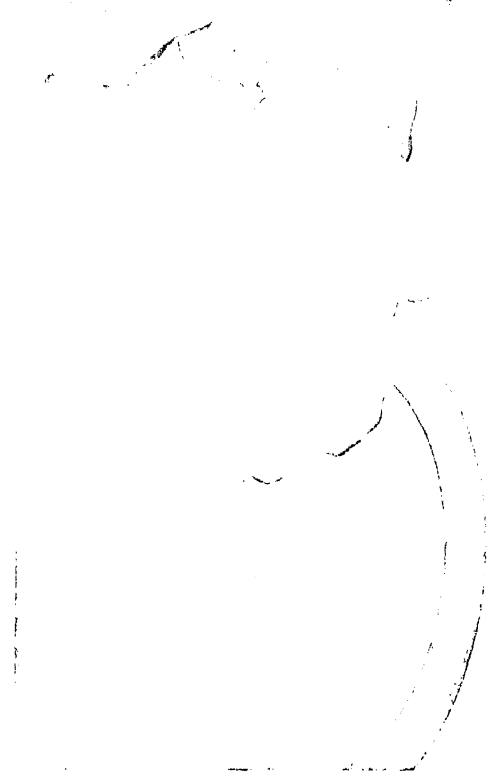
Mot absiden och Thorvaldsen
Kristus-repliken.

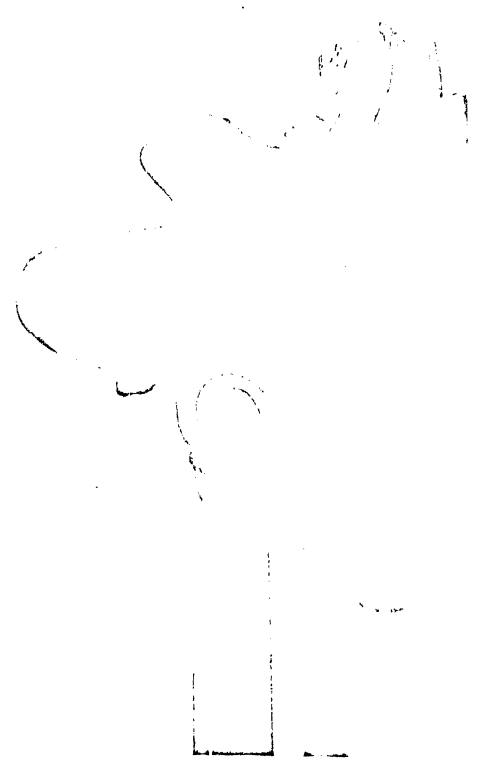
Takkassettingen.

Ett av de två lejonhuvudena.
(Ringen har troligen inte varit
där från början).

Lejonhuvud.

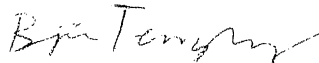
Lejonhuvud.

Denna uppsats är byggd runt dels en beskrivning av den äldre kyrkan i Lövestad av kyrkoherde G. Hemmingsson i ett församlingsblad för Lövestad och Tolånga hösten 1970 (nr 2) och 1956 (nr 3), och dels ur klipp ur Ystads Allehanda 1952 och 1958.

Vidare har Landsarkivet i Lund, Universitetsbiblioteket, Historiska museet i Lund, Institutionsbiblioteket och Lövestads kyrka besökts.

Ett uppriktigt tack riktas till numera pensionerade kyrkoherden G. Hemmingsson och nuvarande kyrkoherden H. Mårtensson för derad hjälp.

Lund, april 1973.

Björn Tenghag.